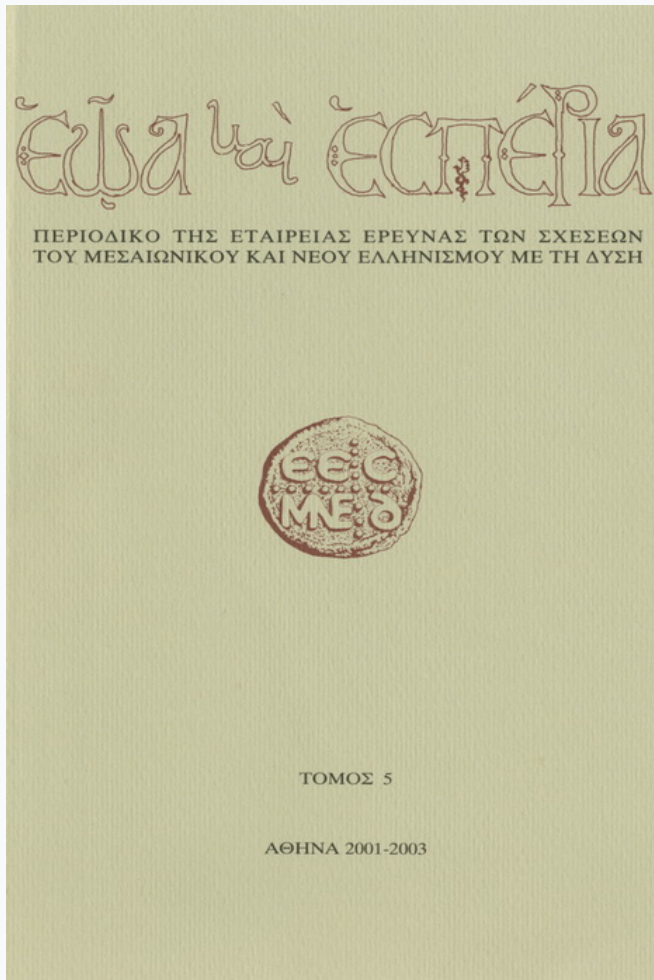

Eoa kai Esperia

Vol 5 (2003)

Η ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Β. ΜΠΑΛΤΑΣ

doi: [10.12681/eoaesperia.62](https://doi.org/10.12681/eoaesperia.62)

To cite this article:

ΜΠΑΛΤΑΣ Δ. Β. (2003). Η ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ. *Eoa Kai Esperia*, 5, 63-68. <https://doi.org/10.12681/eoaesperia.62>

**Η ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
ΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ**

Ἡ συγγραφικὴ παραγωγὴ καὶ δράση τοῦ Γεωργίου Παχυμέρη (1242-1310) ἐντάσσεται στὸ κλίμα τῆς λεγομένης «Παλαιολόγιας ἀναγεννήσεως» καὶ τὸ ὄνομά του συσχετίζεται βεβαίως μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η΄ ἀλλὰ καὶ τῶν συγγραφέων Νικηφόρου Βλεμμύδη (1197-1272), ἀπὸ τὸν ὁποῖο εἶναι πιθανὸ νὰ ἔλαβε τὴν ὄθηση πρὸς τὴν φιλοσοφικὴ μελέτη, Γεωργίου Ἀκροπολίτη (1217-1282), Μαξίμου Πλανοῦδη (περ. 1260-1310), Ἰωάννου Πεδισίμου (ιγ' – ιδ' αἰ.) καὶ Θεοδώρου Μετοχίτη (περ. 1260-1332).

Εἶναι δὲ γνωστὸ ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Γεωργίου Παχυμέρη ταξινομεῖται σὲ κείμενα ἱστορικοῦ, ρητορικοῦ, φιλοσοφικοῦ, μαθηματικοῦ ἀλλὰ καὶ θεολογικοῦ περιεχομένου. Ἀπὸ τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα του ἔχουν ἐκδοθεῖ τὰ ἑξῆς: α'. *Ἐπιτομὴ τῆς Ἀριστοτέλους Λογικῆς* (Παρίσι 1548), β'. *Ἐπόμνημα εἰς τὸν Παρμενίδην Πλάτωνος* [*Ἀνωνύμου Συνέχεια τοῦ Ἐπομνήματος Πρόκλου*], (ἔκδ. Westerink L. G. et al., Ἀθήναι 1989), καὶ γ'. [*Διαίρεσις τόπων*] (ἔκδ. Νικήτα Δ. Ζ., *Boethius de topicis differentiis καὶ οἱ βυζαντινὲς μεταφράσεις τῶν Μ. Ὀλοβόλου καὶ Π. Κυδώνη*, Ἀθήναι 1990, σσ. 233-239). Ἐν τούτοις τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων παραμένει μέχρι σήμερα ἀνεκδοτο. Γίνεται ἐν συνεχείᾳ καταγραφή τῶν κωδίκων ποὺ περιέχουν τὰ ἑξῆς ἔργα: α'. *Φιλοσοφία*¹ β'. *Σχόλια εἰς Πορφυρίου Εἰσαγωγὴν καὶ εἰς Ἀριστοτέλους Ὅργανον* γ'. *Περὶ ψυχῆς*, δ'. *Σχόλια εἰς Ἀριστοτέλους Φυσικά*, ε'. *Παράφρασις καὶ σχόλια εἰς Ἀριστοτέλους Μετὰ τὰ Φυσικά καὶ* ς'. *Παράφρασις καὶ σχόλια εἰς Ἀριστοτέλους Ἠθικὰ Νικομάχεια*.

1. Τὸ ἔργο μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *Φιλοσοφία* ἔχει ἐκδοθεῖ ὑπὸ τοῦ D. Ph. Becchius κατά τὸ 1560 στὴν Βασιλεία σὲ λατινικὴ μετάφραση ἐπιγραφόμενο *Paraphrasis in universam philosophian Aristotelis*.

α'. Φιλοσοφία²

Βιβλιοθήκη τῆς Ἰβήρων (Ἁγιος Ὅρος)

κῶδ. 119. Λάμπρος Σπ., *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, τ. II, Cambridge 1900, σ. 22.

κῶδ. 191 Λάμπρος Σπ., *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, τ. II, Cambridge 1900, σ. 54.

Βιβλιοθήκη τοῦ Escorial.

κῶδ. R. I. – 10. Revilla A., *Catalogo de los Codicos Griegos de la Biblioteca de el Escorial*, τ. I, Madrid 1936, σσ. 13-15.

κῶδ. 96 (Σ. II, 16). Revilla A., *Catalogo de los Codicos Griegos de la Biblioteca de el Escorial*, τ. I, Madrid 1936, σσ. 328-330.

Λαυρεντιανὴ Βιβλιοθήκη.

κῶδ. LXXXVI, 1. Bandini A. –M., *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae*, Lipsiae 1961, σ. 284.

κῶδ. LXXXVI, 2. Bandini A. –M., *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae*, Lipsiae 1961, σ. 285.

κῶδ. LXXXVI, 22. Bandini A. –M., *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae*, Lipsiae 1961, σ. 365-366.

Ἀμβροσιανὴ Βιβλιοθήκη.

κῶδ. 349 (F 89 sup). Martini Aem.–Bassi D., *Catalogus codicum graecorum Bibliothecae Ambrosianae*, τ. I, Milano 1906, σσ. 404-405.

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Γαλλίας.

κῶδ. 1929 (Fontabl. –Reg 2639) Omont H., *Inventaire sommaire des manuscrits de la Bibliothèque Nationale*, τ. II, Paris 1888, σ. 166.

κῶδ. 1930 (Reg 2823) Omont H., *Inventaire sommaire des manuscrits de la Bibliothèque Nationale*, τ. II, Paris 1888, σ. 166.

Πρόκειται γιὰ αὐτόγραφο κώδικα.³

κῶδ. 1931 (Fontabl. –Reg 2638) Omont H., *Inventaire sommaire des manuscrits de la Bibliothèque Nationale*, τ. II, Paris 1888, σ. 166.

2. Παρατίθενται ἐδῶ οἱ βασικοὶ κώδικες αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Ὁ A. WARTELLE (*Inventaire des manuscrits grecs d' Aristote et de ses commentateurs*, Paris 1963) καταγράφει 30 χφφ, ἐνῶ ὁ D. HARLFINGER (*Die Textgeschichte der Pseudo-Aristotelischen Schrift Περὶ ἀτόμων γραμμῶν*, Amsterdam 1971, σ. 345, σημ. 2) προσθέτει τὸν Alex. 23 καὶ τὸν Mon. 604. Πάντως ἡ ἔρευνα εἶναι πιθανὸν νὰ φέροι στὸ φῶς καὶ ἄλλα χφφ τοῦ σπουδαίου ἔργου τοῦ Παχυμέρη.

3. D. HARLFINGER, Autografa aus der Palaiogenzeit, *Geschichte und Kultur der Palaiogenzeit* (Wien 30 Nov.-3 Dez. 1994), Wien 1996, σ. 48.

Βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ.

κῶδ. 321. Mercati Ioh. – Cavalieri Fr. de, *Codices Vaticani Graeci*, τ. I, Romae 1923, σ. 482.

κῶδ. Barberinianus 44. Capocci V., *Codices Barberiniani Graeci*, τ. I, Bibliotheca Vaticana 1958, σ. 48.

κῶδ. Palatinus 407. Stevenson H., *Codices manuscripti Palatini Graeci*, Romae 1885, σ. 265.

Βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης.

κῶδ. Vindob, philosophicus gr. 121. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 232.

κῶδ. Vindob. historicus gr. 128. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 131.

Βιβλιοθήκη Βερολίνου.

κῶδ. Berolinensis 408 (= Ham. 512). Πρόκειται γιὰ αὐτόγραφο κώδικα.⁴

β'. Σχόλια εἰς Πορφύριον Εἰσαγωγὴν καὶ
εἰς Ἀριστοτέλους Ὅργανον

Βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης.

κῶδ. Vindob, philosophicus gr. 150. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 256.

Βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ.

κῶδ. 321., ff. 192.⁵

γ'. Περὶ ψυχῆς⁶

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Γαλλίας.

κῶδ. 2136 (Fontabl. –Reg 3480) Omont H., *Inventaire sommaire des manuscrits de la Bibliothèque Nationale*, τ. II, Paris 1888, σ. 199.

4. D. HARLFINGER, Autografa aus der Palaiologenzeit, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 48.

5. Γιὰ τὸν κώδικα αὐτὸν βλ. E. PAPPAS, Die Kommentare des Georgios Pachymeres zum Organon, Lesarten. Festschrift für Athanasios Kambylis, Berlin-New York 1998, σ. 204-207.

6. Σημειωτέον ὅτι ἡ πραγματεία αὐτὴ ἔχει γραφῆι κατὰ τὸν 13 αἰ. Εἶναι δὲ πιθανὸν αὐτὴ νὰ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος συμπιλήματος, περιέχοντας ἀποσπάσματα ἔργων τοῦ Παχυμέρη ἢ καὶ ἄλλων πρὸ αὐτοῦ συγγραφέων.

δ'. Σχόλια εἰς Ἀριστοτέλους Φυσικά

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος
κῶδ. 1260 Σακελλίων Ἰ., *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήναι 1892, σ. 229.

Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς (Ἀθήνα).

κῶδ. 25. Declerck J. – Noret J. – Vocht Const. de, *Catalogi Manuscriptorum Graecorum*, Bruxelles 1981, τ. I, σσ. 364-365.

Βιβλιοθήκη τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

κῶδ. 219. Παπαδοπούλου – Κεραμέως Α., *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. Α', Ἁγία Πετρούπολη 1891, σσ. 298-299.

Βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης.

κῶδ. Vindob, philosophicus gr. 99. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 207.

κῶδ. Vindob, philosophicus gr. 110. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 218.

κῶδ. Vindob, philosophicus gr. 181. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 289.

κῶδ. Vindob, philosophicus gr. 188. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 297.

κῶδ. Vindob, philosophicus gr. 224. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 334.

κῶδ. Vindob, philosophicus gr. 248. Hunger H., *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*, τ. I, Wien 1961, σ. 358.

ε'. Παράφρασις καὶ σχόλια εἰς Ἀριστοτέλους Μετὰ τὰ Φυσικά

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Γαλλίας.

κῶδ. 712 Omont H., *Inventory sommaire des manuscrits du supplément grec*, τ. III, Paris 1888, σ. 304.

ς'. Παράφρασις καὶ σχόλια εἰς Ἀριστοτέλους Ἠθικὰ Νικομάχεια

Βιβλιοθήκη τοῦ Escorial.

κῶδ. 138 (T. I. 18) Revilla A., *Catalogo de los Codicos Griegos de la Biblioteca de el Escorial*, τ. I, Madrid 1936, σσ. 449-450.

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Γαλλίας.

κῶδ. 194 Omont H., *Inventaire sommaire des manuscrits du supplément grec*, τ. III, Paris 1888, σ. 230.

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω καταγραφῆς εἶναι σαφές ὅτι στὰ ἀνέκδοτα φιλοσοφικά ἔργα του ὁ Παχυμέρης παρουσιάζει κυρίως τὴν φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐπιβάλλεται δὲ νὰ γίνῃ μία συνολικὴ ἔκδοσι αὐτῶν (ὅπωςδῆποτε δὲ τῆς *Φιλοσοφίας*), πρᾶγμα ποῦ θὰ συμβάλῃ στὴν καλλίτερη γνώση τοῦ ἀριστοτελισμοῦ τοῦ ἰγ' αἰ. καὶ στὴν προώθησι τῶν ἀριστοτελικῶν σπουδῶν.

RÉSUMÉ

LA TRADITION ÉCRITE DES OEUVRES PHILOSOPHIQUES INÉDITES DE GEORGES PACHYMÈRES

Dans cette étude on donne un catalogue des manuscrits de Georges Pachymères (1240-1310), qui ont un contenu philosophique et qui restent encore inédits. Plus exactement, le philosophe byzantin présente, avec des notes principalement, la philosophie aristotélicienne. Alors, il serait nécessaire d'éditer ces oeuvres pour mieux connaître l'aristotélisme du xiii siècle.

DIMITRIOS V. BALTAS